

Şu Çoban Dedikleri...

◆Metin Özarlan

İnsanlığın en eski mesleklerinden biridir, çobanlık... Küçükbaş ve büyükbaş hayvanları gütmektir işi. İlk bakışta basit gibi görünen bu mesleğin türlü türlü incelikleri vardır. Başka bir ifadeyle belli bir ihtisası gerektirir. Sürünün nerede, nasıl, ne zaman yatırılacağı, gezdirileceği, otlatılacağı, sulanması, sulama yer ve zamanı çobanın bilmesi gereken uygulamalardandır. Çoraklık dönemlerde, sürüyü bulaşıcı hastalıkların bulunacağı alanlara sokmamak, doğum zamanlarında gerekli tedbirleri almak, otlakları ve ot çeşitlerini bilmek; hayvanların sağlığı konusunda pratik, bilgi ve donanıma sahip olmak çobanlığın olmazsa olmazlarından. Kendi arasında kimi farklılıkları da vardır çobanlığın... Mesela sığır çobanları “sığırtmaç” olarak adlandırılır. Kaz çobanları ise daha ziyade kızlardan olur.

Roma'yı Kuran Çobanlar

Batı mitolojisinde, Roma'nın kuruluşunda çobanlığın rolü vurgulanır. Aeneas soyundan gelen Rhea-Silvia (Ilia) ile Mars'ın iki ikiz çocuğu doğar. Amcaları kral Amulius çocukların ileride kendi tahtına göz koyabileceğini düşünmektedir. Bu nedenle RheaSilvia'yı öldürür. Bebekleri ise boş bir tekneye bindirerek taşmak üzere olan Tiber nehrine bırakır. Nehrin taşması ile tekne karaya vurur ve parçalanır. Dişi bir kurt bebekleri bulur ve emzirir. Sonra onları Picus adında bir çoban bulur ve evine götürür. Karısı Canenzo bebekleri sever ve onları kendi çocukları kabul eder. Picus ve Canenzo bebeklere Romulus ile Remus isimi verip, onları büyütürler. Çocuklar büyüyünce babaları gibi çobanlık yapmaya başlarlar. Bir gün kral Amulius'un askerleri ile çobanlar arasında bir tartışma çıkar. Askerler Remus'u yakalayarak gerçek dedeleri olan Numitor'a götürürler. Numitor ikizlerin torunları olduğunu anlar ve onlarla işbirliği yaparak Amulius'u devirir. Numitor kral olur.

Peygamber Çobanlar

Çobanlık peygamber mesleğidir. İrili ufaklı tüm peygamberlerin, özellikle semavi dinlerin güzide peygamberlerinin geçmişlerinde koyun gütmüş oldukları bilinir. Hz. Peygamber, Mekke'deki günlerini, Saadoğullarının yurdunda bulunduğu yıllarda sütkardeşi ile koyun ve kuzuları otlatıp çobanlık yaparak geçirmiştir. Peygamberlerin çobanlık yapmaları, âlimlerce “Risâlet görevini aldıklarında ümmetlerine şefkat ve merhamet duyguları ile muamele etmeleri için bir hazırlık dönemi olarak, çobanlık yapmışlardır” şeklinde tevîl edilir. Çobanların piri Hz. Musa imiş, mitoloji öyle der. Üveys'ülKaranî de çobanlığın ulvi şahsiyetlerinden sayılır, deve çobanı olmaklığıyla...

Destan Kahramanı Karacuk Çoban

Tuva Türklerinin kahramanlık destanlarından olan Bayan Toolay'da, Karatı-Kaan tarafından babası ve anası öldürülen kahraman, Karatı-Kaan'ın obasında çobanlık yaparken bir gün bir tayla karşılaşır. Tay ona, mağarada babası tarafından saklanan eşyalarını ve savaş teçhizatlarını nasıl bulacağını anlatır.

Dede Korkut boylarında Karacuk Çoban, Kazan Han'ın yanında çobanlığının yanı sıra düşmanla mücadelede olağanüstü gayretleri ile öne çıkan bir yiğittir. Kazan Han'ın avda olduğu bir esnada evine saldıran düşman bununla da kalmaz, onun sürülerini de yağmalamak ister. Ancak sürünün çobanı Karacuk Çoban düşmana karşı koyar. Sapanıyla düşmana koca koca taşlar, taş kalmayınca sürüden koyunları atarak onları sürüye yaklaştırmaz. Kazan Han düşman üstüne giderken Karacuk Çoban'ın gelmemesini istemez ve onu bir ağaca bağlar. Karacuk Çoban bağlı bulunduğu ağacı yerinden söker ve sırtında ağaçla Kazan Han'ı takip eder.

Bir Çoban Veli

Kırşehir'deki Beştaş rivayetine göre, Hacı Bektaş Veli'nin çobanlık yaptığı bir gün, kendisinde de çobanlık sırası olan, fakat işine gelmediğinden yapmak istemeyen Saru Han çıkagelir ve Hünkâr'dan kendi sığırlarına da çobanlık etmesini ister. Ancak bu adam edepsiz ve görgüsüzdür. Bu yüzden Hacı Bektaş Veli onun hayvanlarına bakmak istemez ve “Senin sığırlarına çobanlık etmem ve beş taş şahidim olsun ki, sığırlarını kurt kaparsa karışmam” der. Fakat adam dinlemez ve çeker gider. Akşam Hacı Bektaş Veli sığırlarla döner, fakat Saru Han'ın sığırları olmaksızın. Zira onun sığırlarını kurt kapmıştır. Hacı Bektaş Veli'ye sorunca, Hünkâr'dan “Sana, hayvanlarına çobanlık etmeyeceğimi ve kurt kaparsa karışmayacağımı söylemişim” karşılığını alır. “Kim nereden biliyor böyle söylediğini, tanığın var mı ki” der adam. Hacı Bektaş Veli de “Elbette var” diyerek onu beş taşın yanına götürür. Sorduğu zaman beş taş birden dile

gelir: “Tanıklık ederiz ki, Hünkâr’ımız onun sığırlarına bakmayacağını ve kurt kaparsa karışmayacağını söyledi” der. Herkes çok şaşırır ve Hacı Bektaş-ı Veli’nin haklı olduğunu anlar. Bunun üzerine adam taş döner.

Çobanın Duası

Efsane bu ya, bir yerde günahkârın biri ölür, halk o denli nefret etmektedir ki kimse onu gömmek istemez. Yörede sözü dinlenen bir ulu bir zata durumu aksettirir ve ondan tavsiye alırlar. Ulu zat “İssız bir yere bırakılsın” der gönülsüzce. Söylenen yapılır, günahkâr bırakılır ıssız bir yere. Günlerden sonra tavsiyeyi veren ulu zat, rüyasında günahkârın ihtişam içinde ve mutlu bir hâlde bir yerde oturduğunu görür. Durumu hayra yorar ama düşünmeden de edemez. Sorar yöre halkına, günahkârın hangi mahalle atıldığını. Tarif ederler kendisine. Ulu zat düşer yola, söylenen yere gelir. Ama ortalıkta mevtadan ne kalıntı, ne eser vardır. Etrafa göz atar, karşı bayırda bir sürü görür ve oraya doğru gider. Selam verir çobana, durumu anlatır. Çoban cesedi gördüğünü ve civarda bir yere gömdüğünü söyler. Ulu zat merakla ne dua okuduğunu sorar. Çoban, “Ben dua filan bilmem, okumam yazmam yoktur” der ve ilave eder, “Cesedi gömerken yukarıya bakarak, Allah’ım sana bir misafir yolluyorum. Ben şu koyuncuklara, kuzucuklara nasıl davranıyorsam sen de buncağıza öyle bak dedim”.

Atatürk ve Küçük Çoban

İtalyan diktatörü Benito Mussolini, Türkiye’yi de hedef alan abuk sabuk nutuklar atıyordu. Aynı günlerde Gâzi Mustafa Kemal Atatürk, Antalya’ya gitmektedir. Yolda mola verildiği bir sırada, uzaktan bir türkü sesi Atatürk’ün ilgisini çeker. Etrafa bakılır, türküyü bir çoban söylemektedir. Ata, çobanı getirmeleri için emir verir, getirirler. Çocuk yaşını henüz geçmiş bir genç çoban... Atatürk sorar, “Türküyü sen mi söylüyorsun?” Çoban, “Evet” diye cevap verir. Ata, “Sesin çok güzel, okuman da fena değil. Burada da şöyle de dinleyelim” der. Genç çoban nazlanmadan, yadırgamadan türküyü başlar bir daha,

*“Demirciler demir döğer tunç olur
Sevip sevip ayrılması güç olur...”*

Türkü bittiğinde Atatürk ellerini çırpar, alkışlar çocuğu... Yüksek sesle “Biis... biis”, diye bağırır. Genç çoban bundan hiçbir şey anlamaz, şaşkın şaşkın Ata’ya bakarken, Atatürk izah eder, “Biis demek, beğendik, bir daha söyle, tekrar et demektir”. Çoban türküyü tekrarlar. Atatürk, cebinden bir elli lira çıkarıp çobana verir. Çoban paraya bakar ve memnun bir tavırla, “Biis... biis” diye bağırır. Atatürk, bu zeki hareket ve cevap karşısında o kadar memnun olur ki, bir elli liralık daha çıkarıp verir ve yanındakilere, “İmkân olsaydı da, Mussolini şu sahneyi görseydi ve cevabı işitseydi, hangi millete nutuk attığını anlardı” der.

Sözün Özü

Esasen toplumda pek de önemsenmeyen bu meslek oldukça hassas bir iştir. Önemsizliğinin kaynağı da bilgisizliktir. Ağzı var dili yok bir sürü hayvancağızı memnun etmek; basit, kolay ve herkesin harcı bir iş değildir. Kötü kalpli, merhametsiz, kıskanç ve muhteris insanlardan çoban olmaz. O tür insanların çoban olması, sürü için zül sayılır. Ayrıca bu yapıdaki insanlar için çobanlık da yapılmaz. Peki, kötü çoban yok mu? Dokuz sene sığır gütmüş bir sığırtmaç, bir çoban olarak derim ki, vardır elbette. İnsanların iyisi kötüsü olduğu gibi çobanların da iyisinin yanında kötülerini de vardır. Ancak kötü çobanların hayatımızda anlamı olmadığı için yazımızda da yeri olmamalı.

Çoban tabiatın nabzını tutar, bilgindir. Ne zaman yağmur yağacak, ne zaman rüzgâr esecek bilirdi yılların tecrübesiyle... Kayadan düşen, bayırda kayan ve bu yüzden yaralanan, saldırıya uğrayan hayvanları tedavi eder; doğumu yaklaşan hayvanları doğurtur; cılız ve güçsüz yavrulara gerekli müdahaleyi yapar, hekimdir çoban. Hâkimdir, bütün hayvanların karınları doyurmak için gereken her türlü işi yapar, aralarında ayırım yapmaz, âdildir tüm sürüye karşı. Azığını böler, paylaşır köpeğiyle, bencil değildir; dosttur, arkadaşdır, çoban...

Unutmadan, salatanın hası onun adıyla anılır. Çoban kavurmaya ancak vejetaryenler hayır der. Çayın kallavisini çoban demler isli mataralarda, ehlikeyiftir...

Peki, ben dokuz yıllık çobanlık tecrübemin bana kattıklarını nasıl göz ardı edebilirim? Tabiatın hari-kulade renkli tablosunda yüzümde rüzgârların ılık eli, ufka bakarak geçirdiğim o dingin günlerin ufku mu genişletmediğini, hayata bakışımı derinleştirmedini nasıl iddia edebilirim?

Edemem elbette...